

PERSISTENȚA ELEMENTULUI AUTOHTON ÎN SUD-ESTUL TRANSILVANIEI ÎN TIMPUL STĂPÎNIRII ROMÂNE ÎN DACIA

de FLOREA COSTEA

Documentația arheologică privind dănuirea elementului autohton în Dacia romană s-a îmbogățit apreciabil prin cercetările recente. Realitatea istorică a acestei permanențe a fost relevată cu decenii în urmă atât de istorici români cât și străini¹, confirmată și acceptată aproape unanim în prezent². Se poate spune astăzi că există numeroase mărturii din care reiese nu numai persistența dacilor între 106 și 271 ci și o abundență a lor. Cu mulți ani înainte, K. Patsch formula chiar aprecierea că în Dacia romană ar fi rămas, în anumite regiuni, o supraviețuire a organizării teritoriale specifice dacice pe bază de gentes, organizare în care — ca și în Dalmația — „cheagul îl forma clasa nobilă a Pileatilor”. Pentru acest istoric însăși dănuirea îndelungată a limbii dacice e sigură³.

Lucrul ni se pare absolut real și explicabil pe mai multe căi. În primul rând toponimia preromană cu greu ar fi continuat pînă în zilele noastre, dacă în perioada provinciei nu ar fi existat elementul băștinaș de la care denumirile să fie preluate. Caracterul ipotetic al acestui punct devine realitate istorică dacă este coroborat cu onomastica traco-dacică din Dacia romană⁴ și cu aceea dacică din imperiul roman, sigur deci posterioară anului 106 e.n.⁵, onomastici despre care pe bună dreptate C. Daicoviciu spunea că nu avem „nici un motiv să ne îndoim atât de mult de naționalitatea (lor, n.n.) geto-dacă⁶ cu atât mai mult cu cât Thracii nici nu au contribuit la colonizarea Daciei din motive de ordin economic ce priveau provinciile dunărene⁷.

Cel mai puternic argument îl oferă însă arheologia⁸. Bogate și variate sînt acum vestigiile, deci documente directe, din castre, așezări rurale și necropole, ele nelipsind nici în alte medii, unde sînt însă mai greu observabile. Cantitativ, ceea ce poate să sugereze o imagine completă privind mediul teritorial-administrativ dar și social-politic în care au trăit dacii după anul 106, mărturiile cele mai numeroase se află în mediul sătesc, ele nelipsind

¹ C. Daicoviciu, în *AISC*, III, p. 200—270, cu bibliografia mai veche.

² D. Protase, *Problema continuității*... cu bibliografia pînă în 1966.

³ C. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 225 cu notele din subsol.

⁴ I. I. Bussu, în *AISC*, IV, p. 207—215.

⁵ *Ibidem*, p. 216—222.

⁶ *AISC*, III, p. 228.

⁷ *Ibidem*, p. 228—229, cu bibliografia.

⁸ D. Protase, *op. cit.*, p. 15—102.

însă nici din caste (se cuvine a fi subliniat faptul că în regiunea sudică și estică a Transilvaniei orașele romane lipsesc).

Se poate acum afirma pe bună dreptate că „elementul de continuitate sub romani, atât cât se poate surprinde pe cale arheologică, se dovedește a fi satul, cu toate formele materializate ale vieții tradiționale, sărăcăcioase, dar intense și conservative”.

O primă constatare ce se impune în legătură cu satele autohtone din Dacia romană este aceea privind situația topografică, esențial deosebită de cea anterioară. În marea lor majoritate ele coboară în plin șes sau pe terase joase, la mică distanță de centre civile sau militare romane, deci cu posibilitatea ca locuitorii să fie supravegheați. Există însă și situații în care locuirea se reia pe înălțimi (Rișnov-Celate etc.).

Ca suprafață se observă că satele daco-romane sînt în multe cazuri mai mari în comparație cu așezările din Latène, uneori chiar de 4 ha. (Poarta = 1,5 ha; Roșia = 2 ha; Rișnov-„Blocuri” = 3,5 — 4 ha). Faptul este extrem de important. Calculînd — prin comparație cu epoca precedentă — rezultă că în cei 165 de ani de dominație imperială romană numărul localnicilor nu numai că nu a scăzut ci l-a depășit pe cei din timpul confruntărilor militare dintre Traian și Decebal. Este de fapt un fenomen demografic logic, petrecut în toate epocile istorice.

O altă constatare, la fel de importantă, este aceea privitoare la locul pe care se dezvoltă satele Daciei romane. Din observațiile stratigrafice înregistrate se poate observa că nu întotdeauna noua stăpînire a procedat la strămutări de populație. Astfel, în timp ce dacii de la Rișnov, Curciu, Ocna Sibiului etc. vin pe noile vetre din alt loc, la Gușterița, Slimnic, Jigodin III, Roșia, Ruși etc. avem de-a face cu locuiri ce le continuă pe cele preromane.

În majoritatea așezărilor se constată a se fi desfășurat o viață modestă, legată mai strîns sau mai superficial de centrele romane.

Făcînd o observație asupra raportului cantitativ dintre materialele dacice și cele romane, se poate conchide nu numai intensitatea relațiilor dintre autohtoni și mediul cultural roman, ci și precizarea unei anumite cronologii. Credem că acele așezări rurale în care mărturiile autohtone predomină sînt mai vechi, încep deci imediat după anul 106. Ceea ce se degajă, momentan ca o simplă impresie este aprecierea că dominantă romană sub aspectul culturii materiale se înregistrează în așezări ce continuă din Latène. Explicația poate consta și în acest caz (parțial) prin situarea față de centrele civile romane (mai puține în est).

De o fortificare a așezărilor băștinașe nu mai poate fi vorba (cu excepția Jigodinului III, dar care este însă în afara provinciei).

O dovadă certă de continuitate este realitatea întîlnită în aceste așezări. Locuințele au aceeași configurație (patrulater sau circular) și sînt ca și în Latène de suprafață sau săpate în pămînt. Pereții se construiesc în maniera tradițională, din lemn și chirpici, susținuți de pari dispuși la colțuri sau pe linia marginii. Suprafața locuibilă este variabilă dar cu o medie de 14—15 m.

• *Ibidem*, p. 69.

O oarecare deosebire se înregistrează în forma gropilor de provizii, în sensul că intervine un element nou: sint din ce în ce mai numeroase gropile cilindrice, cu fundul ascuțit (Selimnic, Rîșnov), căptușite uneori cu lipitură de lut. Dimensiunile se micșorează.

Vetrele continuă forma și dispunerea premergătoare cuceririi romane. Trebuie subliniat totodată că numărul cuptoarelor cruțate este în creștere.

Ca și în perioada preromană, majoritatea materialului documentar o reprezintă ceramica. În componența ei intră cele două categorii tradiționale: ceramică modelată cu mîna și la roată.

Ceramica dacică de epocă romană lucrată cu mîna este și acum prevalentă. Din repertoriul ei fac parte vasele-borcan, ceștile-opaiț, vasele de provizii, oale cu fundul plat și buza răsfrîntă diferit, oala în formă de sac sau bitronconică, cîmile mici cu torți. Dintre toate tipurile ceramice ceașca este cea mai conservatoare în dimensiuni și formă. În general se observă că aceasta din urmă se înscrie pe o linie evolutivă spre zveltețe, spre „stilizare”. Pasta, chiar dacă nu este întotdeauna bine aleasă, este aproape fără excepție puternică și mai uniform arsă față de epoca precedentă. Culoarea înregistrează nuanțe de brun, cenușiu-negricios, brună-gălbuie, toate cu diferite nuanțe.

Se cuvine a fi menționată simplificarea ornamentației care păstrează totuși elementele de bază ale olăriei dacice preromane: briul alveolat sau crestat (simplu sau dublu), butonii mici și „urcați” pînă sub buză, creștături și alveole pe buză, linia simplă sau în bandă ondulată ori neîngrijit trasată, „brăduțul” fiind din ce în ce mai rar. De la Rîșnov-castru provin oale-borcan la care briul este foarte subțire și simplu, ca și la Feldioara—Brașov unde este dublu dar tot subțire. Chiar pereții vaselor au pierdut din grosime, arderea și pasta mai bună asigurîndu-le rezistența. „Se poate spune deci că ceramica dacică din provincie rămîne aproape neschimbată, iar în măsura în care se poate vorbi de anumite modificări minore, acestea rezidă în împuținarea formelor și simplificarea ornamentului, în reducerea dimensiunilor diferitelor forme de oale, care devin mai scunde și mai zvelte, precum și în tehnica de prelucrare a pastei care se îmbunătățește¹⁰.

Olăria dacică lucrată cu mîna a persistat atît în mediul rural cît și în castele din sud-estul Transilvaniei, dintre acestea din urmă cele mai numeroase materiale descoperindu-se la Rîșnov — Cumidava unde se întîlnesc atît în faza de pămînt a castrului cît și în cea cu ziduri de piatră¹¹.

Ceramica dacică lucrată la roată în Dacia romană. Pînă nu demult existau puține dovezi privind perpetuarea ei între 106 și 271 e.n.¹². Cercetările din ultimii ani au făcut din plin dovada continuării lucrării ei și în perioada amintită. Pentru a oferi mai multe exemple procedăm la nominalizarea unor descoperiri. Astfel, la Rîșnov, „Blocuri” s-au descoperit fragmente de *dolia* și de fructiere; la Boarta aceleași tipuri de vase; la Curciu „ceramică cenușie lucrată la roată”, la Feldioara—Brașov fructiere, cupe, alături de un ulcior roman; la Mugeni ceramică de ambele categorii, cele mai numeroase fiind tot fragmente de chiup; la Ocna Sibiului „nu lipsesc exemplarele de

¹⁰ *Ibidem*, p. 67.

¹¹ N. Gudea, în *CVMIDAVA*, VI, 1973, p. 25—38.

¹² D. Protase, *op. cit.*, p. 68—69.

cupe și picioarele de fructiere cenușii, de calitate bună"; la Olteni ceramică de ambele categorii; la Ruși „ceramică modelată cu mîna și la roată — fructiere și chiupuri"; la Slimnic, ceramică de ambele categorii; la Șura Mică fragmente lucrate la roată etc.

Se observă deci că tocmai acele tipuri ceramice ce au cunoscut cea mai mare înflorire în Latène-ul tîrziu continuă și în epoca romană: fructierele, cupele și, în special, chiupurile. Pasta este foarte fină, arderea de asemenea, în unele cazuri aproape oxidantă. Există exemplare la care este foarte greu a se stabili dacă ele sînt produse băstinașe sau romane (Cașolt, Feldioara — Brașov etc.).

Încă o dovadă a perpetuării acestei categorii ceramice autohtone (ca și a aceleia lucrate cu mîna) în epoca romană este descoperirea de cuptoare de ars vase, cum sînt cele de la Mugeni și Gușterița (și, probabil, Rîșnov-Cetate, cruțat în peretele de rocă dar deteriorat și greu de reconstituit), ambele cu perete median.

Se poate deci formula încheierea că în timpul stăpînirii romane continuă toate formele principale de vase dacice cunoscute în Latène. Probabil se renunță la acele tipuri pentru care dacii găseau un înlocuitor mai bun în olăria romană provincială. Persistența ceramicii primitive poate fi explicată și prin conservatorismul dacilor dar și prin relația mai slabă cu lumea romană din provincie. Cea a vaselor fine, lucrate la roată, este explicabilă nu numai prin conservatorism ci și, în primul rînd, prin calitățile care o apropie pînă la confundare cu cea romană. O parte din ea se pare că a fost lucrată de meșteri romani, la cererea autohtonilor.

Continuînd o atribuire pe categorii sociale a ceramicii (cea primitivă oamenilor de condiție modestă, cea de lux pe seama celor desprînși economic și politic de colectivitate), se poate spune că ambele categorii sociale de bază din perioada statului dac liber se documentează și în epoca romană. Acum ele vor intra în raporturi diferite cu noua stăpînire, ambele însă suportînd condițiile dictate de aceasta, în mod diferențiat.

De persistența elementului autohton se leagă și o serie de alte componente ale culturii materiale dacice cunoscute anterior: fragmente de rîșnițe, tesle de fier, brățări de bronz terminate în spirale la cele două capete, inele de bronz avînd pe chaton figura schematizată a calului ce amintește de reprezentările de acest fel de pe monedele dacilor, mărgele din pastă de sticlă, lănci de fier, fiare de plug, fusaiole de lut etc. și chiar monede, adesea împreună cu materiale romane, ceea ce arată neîndoiește alit păstrarea formelor de viață tradiționale dar și legăturile cu elementele culturale ale romanității dacice. Nu este exclus ca o parte din unelte și obiectele de podoabă și pot să fi fost lucrate în continuare în ateliere ce se mențin pe același loc, autorii fiind tot meșteri daci.

Poate că și mai evidentă este continuitatea elementului autohton în necropole și morminte izolate. Aceasta deoarece prin ele se perpetuează, pe lîngă dovezile de cultură materială și ritul și ritualul de înmormîntare. Se constată că ritul incinerăției, „care și-a asigurat în mod hotărît și definitiv o supremație desăvîrșită în Latène¹³, continuă să fie aproape același și în

¹³ *Ibidem*, p. 74.

epoca romană. Morminte daco-getice în tumuli, cu arderea pe loc, se cunosc în necropolele de epocă romană de la Cașolț și Calbor; morminte cu resturile cinerare depuse în urnă la Bruiu; cistă acoperită cu o piatră la Comalău; urne depuse într-o groapă puțin adîncită la Ocna Sibiului.

Arderea se face pe loc sau în *ustrinum*.

Toate tipurile de mormînt menționate au analogii în lumea dacică din a doua vîrstă a fierului. Astfel, cele cu tumuli se cunosc la Popești-Novaci, Viscri, Șimleul Silvaniei (?).

Mormintele cu urnă sînt atestate nu numai la Bruiu și Ocna Sibiului ci și la Soporul de Cîmpie, Lechința de Mureș, Sighișoara și au și ele precedente în Latène (Bicsadul Oltului, Hărman, Murighiol etc.), fie că ele sînt depuse în groapă sau așezate direct pe sol. Mormintele în cistă (Comalău) au analogii și ele în Dacia preromană (Murighiol etc.).

Se constată deci că majoritatea tipurilor de morminte din perioada precedentă se întîlnesc în bazinul Oltului transilvan în epoca romană. Situația este de fapt generală în perioada provinciei, pe ansamblu numai două din tipurile Latène lipsind: incinerația cu cuptor și groapa-butoi¹⁴.

Observația ce a dus la concluzia că în general inventarul mormintelor este de factură romană¹⁵ este valabilă și pentru bazinul Oltului transilvan. Fenomenul este explicabil și nu trebuie să ridice vreun semn de întrebare asupra atribuirii pe seama autohtonilor a necropolelor și mormintelor izolate de aici. Situația de inferioritate economică, socială și mai ales politică a acestora față de cuceritori face ca dacii „să se ascundă sub haina civilizației romane, pe care și-o însușesc în mare măsură și destul de repede”¹⁶. La țară ei își păstrează însă aproape fără excepție nealterate vechile tradiții funerare care, asociate cu inventarul (în primul rînd olăria), își probează total etnicul autohton dacic. Apreciate prin această perspectivă, descoperirile din necropolele și mormintele din zona ce ne interesează completează fericit un capitol important din istoria Daciei sub romani, acela privitor la viața și mai departe, în epoca romană, a populației autohtone, a dacilor¹⁷.

Făcînd referire expresă la bazinul Oltului transilvan, se poate deci formula concluzia că localitățile în care dacii își păstrează ființa etnică nu sînt puține. Dată fiind lipsa orașelor, mai mica frecvență a fermelor și *castella*lor în comparație cu alte zone ale Daciei, mediul în care ei se întîlnesc mai des este cel rural. Din aproape 50 de puncte în care traiul lor este atestat sigur, peste 65 de procente le reprezintă satele, restul revenind în mod aproape egal castrelor și necropolelor. Se cuvine însă a consemna aici că numărul așezărilor, cel cunoscut azi, nu este nici pe departe cel real, el trebuînd apreciat ca minim. Nici aglomerările mari de populație nu sînt excluse, argumentul indirect putînd să-l ofere necropola de la Cașolț a cărei așezare civilă nu s-a găsit (creдем că un cimitir de peste 300 de morminte, care se datează într-un interval mai mic de un secol, trebuie să fi fost în apropierea unei mult mai compacte locuiri decît cele ce s-au identificat pînă în prezent).

¹⁴ *Ibidem*, p. 83.

¹⁵ *Ibidem*, p. 84.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ M. Macrea, în *Materiala*, V, p. 415.

Foarte întinsă, poate mai mult decât cele în care s-au făcut cercetări, pare să fie aşezarea daco-romană de la Feldioara—Braşov. Exemplele oferite de ultimele periegheze par să confirme presupunerea. Cum însă datele provin din cercetări de suprafaţă, trebuie păstrat un coeficient de probabilitate. Oricum, şi aceasta este concluzia la care am ajuns în urma observaţiilor de teren, numărul localităţilor de epocă romană este sensibil mai mare decât cel cunoscut.

Un alt mediu arheologic ce credem că va aduce un spor însemnat de date privindu-i pe daci în această perioadă sînt *canabaele* care pînă acum nu au fost aproape deloc investigate (vezi Rîşnov, Hoghiz, Feldioara—Făgăraş, Cîncşor etc.). Cu legitim interes este aşteptată în primul rînd începerea săpăturilor în *canabaele* de la Cumidava, în special pentru a vedea dacă ele confirmă situaţia arheologică din incinta castrului. Poate şi cercetările (ce se află la început) din forturile romane de la Feldioara—Făgăraş şi Cîncşor vor oferi dovezi arheologice ale prezenţei în ele a dacilor.

Pînă la obţinerea de noi mărturii (care credem că nu vor modifica în mod esenţial, în sensul că demografic cel mai mare număr va continua să fie la sate) se poate afirma că numărul cel mai mare de daci s-a păstrat în ţinuturile rurale, fenomen specific zonei transilvane a Daciei Inferior. Aici, deşi preiau la fel de repede ca şi cei din alte părţi noile forme de cultură materială, ei îşi vor păstra cu mai multă uşurinţă şi pentru mai multă vreme tradiţiile. Aşezările autohtone sînt şi mai retrase şi mai departe de centrele urbane. Poate că în acest aspect trebuie căutată explicaţia modestiei majorităţii lor, lipsa construcţiilor impozante etc. Ar trebui chiar, dată fiind situaţia menţionată, ca relaţiile lor cu mediul cultural roman să fie slabe. Realitatea arată însă că, dimpotrivă, în toate aşezările menţionate se găsesc produse ale atelierelor romane (vase, inele, opaie etc.), ceea ce dovedeşte că așa-zisul conservatorism al dacilor nu se manifestă şi cînd este vorba de adoptarea (rapidă) a unor produse superioare celor proprii. În cadrul acestor contacte (de multe ori, într-o fază mai recentă cu siguranţă căutate chiar de daci) vor fi înregistrate progrese importante pe planul dezvoltării şi uniformizării culturii materiale şi spirituale a autohtonilor cu romanii (vezi în special ceramica superioară).

Produsele materiale create de autohtoni acum dovedesc nu numai că aceştia acceptă noile (şi, implicit, superioarele) procedee tehnice prin care se obţineau obiecte mai bune ci şi că ei sînt prezenţi şi „se afirmă cu vigoare prin urme tot mai viguroase şi mai variate (în special) în mediul rural al provinciei”¹⁸. Manifestarea lor atît de consistentă se explică în primul rînd prin faptul că în permanenţă în cei 165 de ani, ei i-au coplesit numericeşte pe colonişti. Ea se mai explică şi prin aceea că, după fireasca atitudine iniţială, de ostilitate, dacii au înţeles repede lipsa de sens a izolării faţă de tot ce însemna latinătate în Dacia, într-un cuvînt faţă de progres. Prin aceasta nu au făcut altceva decât să vină în întîmpinarea intenţiilor imperiului care avea interesul să-i atragă pe daci total în sfera sa de influenţă. Spiritul convieţuirii era deci asigurat în mod firesc, el desfăşurîndu-se intens şi sub toate aspectele în Dacia. Prin mijlocirea acestei convieţuirii au putut dacii

¹⁸ M. Macrea, *Viaţa în Dacia romană*, 1968, p. 265.

să-și însușească mai ușor și profund elementele civilizatoare romane. Este adevărat că romanizarea înseamnă aproape implicit și neputința de a-i recunoaște pe daci din masa coloniștilor. Dar faptul că ei nu sînt atestați onomastic în număr mare este departe de a ilustra situația reală. Regimul de inferioritate, de supunere, nu exclude folosirea lor pe scară largă în toate ramurile de activitate. Mulți dintre ei vor fi devenit sclavi, condiție din care nu numai că nu au mai ieșit niciodată, dar care le lua categoric șansa de a se evidenția nominal. Nici persoanele care au pactizat de la început cu noua stăpînire (nobilii) nu au mai apărut cu numele dace, mai ales în cazul în care obțineau cetățenia romană și adoptau nume latine.

La fel se întîmpla și cu cei înrolați în armată. Se cunoaște astăzi că Dacia a furnizat cele mai multe trupe dintre provinciile imperiului¹⁹, constituite în 15 corpuri de armată ce poartă nume generic dacic sau de semînții dacice²⁰. Recrutările se fac de la începutul Provinciei pînă spre sfîrșitul stăpînirii romane în Dacia, dovedind deci și pe această cale permanența elementului autohton. Incorporările au loc în toată Dacia, în unele cazuri trupele rămînînd pe loc și primind sarcini defensive în castrele din zona de proveniență. Exemplul cel mai concludent îl oferă cohorta (*miliaria*) de la Cumidava (sub Septimius Severus) care, dacă se acceptă etnicul local al componenților ei, constituie un argument puternic în favoarea existenței a cel puțin 25—30.000 de daci în partea vestică a Țării Birsei în interval de aproximativ un secol.

Majoritatea trupelor erau trimise în alte provincii. Indiferent de locul în care erau cantonați, întorși sau rămași în Dacia la lăsarea la vatră, veteranii deveneau cetățeni romani, cu nume latine.

Tot astfel își pierdeau numele dacic și civilii ce reușeau să ajungă la situații mai bune și, mai ales după Caracalla, să primească cetățenia romană. Chiar dacă unii din ei au ridicat monumente, numele lor dacic nu-l vom mai recunoaște în ele. Cei din mediul rural nu vor fi însă niciodată în măsură să facă acest lucru, ceea ce și explică lipsa totală a pietrelor funerare din satele și necropolele menționate, spre deosebire de centrele urbane și militare importante ale Daciei.

Analizînd situația din Dacia și generalizînd-o și asupra zonei Oltului transilvan putem trage concluzia că fenomenul romanizării a fost și aici similar altor regiuni, cu sublinierea că el se desfășoară mai ales în mediul rural. Evident că romanizarea fără elementul autohton, de bază, este de neconceput. Mărturiile arheologice din bazinul Oltului transilvan, ca de altfel în toată Dacia, argumentează plenar acest etnic. Ele fac dovada că „Departate de a fi fost exterminați, dacii se romanizează în timpul stăpînirii romane în Dacia și contribuie nu numai la formarea unei culturi populare, care se va prelungi și după părăsirea provinciei de către imperiu, ci și la

¹⁹ *Ibidem*, p. 266.

²⁰ *Ibidem*.

viața provinciei și la alcătuirea de la nordul Dunării. Această romanitate nord-dunăreană, rezultată din asimilarea dacilor și a culturii lor, constituie elementul de bază în procesul formării poporului și a limbii române²¹.

Acest proces poate fi urmărit și în sudul și estul Transilvaniei, mărturie stînd în primul rînd vestigiile arheologice la care ne-am referit. Deosebit de important este faptul că el poate fi urmărit și în veacurile următoare, ceea ce aruncă o lumină aparte asupra perioadei și zonei asupra căreia ne-am oprit atenția.

²¹ *Ibidem*, p. 269.

LA CONTINUITÉ AUTOCHTONE DANS LE SUD-EST DE LA TRANSYLVANIE (106-271 n.e.)

(Résumé)

L'auteur présente les plus importants résultats aux recherches archéologiques effectués les dernières 80 années dans le sud-est de la Transylvanie. En analysant systématiquement: les camps, les villages, les cimetières, les découvertes monétaires etc, il relève quelques conclusions très importants pour la genèse du peuple roumain et pour sa continuité. Il démontre qu'ici existaient pendant l'occupation romaine quelques dizaines de villages où la nombreuse population dace vit à côté des colons romains, dans lesquels les divers témoins (céramique, les outils, les objets de parure etc.) daces et romains impériaux ont été trouvés ensemble. Dans les camps romains (*Cumidava*—Rîșnov, *Angustia*—Brețcu, *Comalău* etc) il y a la même situation archéologique. Les cimetières et les tombeaux isolés font la preuve que dans le sud-est de la Transylvanie a persisté longtemps le rit d'incinération propre aux daces.

En base de ces catégories d'arguments et des autres, l'auteur fait une véritable démonstration que dans le sud-est de la Transylvanie, pendant l'époque romaine, comme en la Dacie entière, a continué vivre une nombreuse population autochtone (dace), situé en plein processus de romanisation. Le résultat de ce processus a été la naissance du peuple roumain,